

Kazahstāna

Vispārīgā informācija

Oficiālais nosaukums:	Kazahstānas Republika
Valsts iekārta:	prezidentāla republika
Galvaspilsēta:	Astana
Valsts valoda:	kazahu

Teritorija

Platība:	2 717 300 km ²
Sauszemes robeža:	12 185 km
Krasta līnija:	Arāla jūra 1070 km, Kaspijas jūra 1894 km
Robežvalstis:	Ķīna 1533 km, Kirgizstāna 1224 km, Krievija 6846 km, Turkmenistāna 379 km, Uzbekistāna 2203 km
Administratīvais iedalījums:	14 apgabali, 3 īpašas nozīmes pilsētas
Lielākās pilsētas:	Almati, Astana, Šimkenta, Karaghandi, Taraza, Pavlodara, Eskemena

Iedzīvotāji

Iedzīvotāju skaits (2010):	16 442 000*
Pieaugums (2010):	0,9%**
Nacionālais sastāvs (1999):	kazahi 53,4%, krievi 30%, ukraiņi 3,7%, uzbeki 2,5%, Volgas vācieši 2,4%, tatāri 1,7%, uiguri 1,4%, pārējie 4,9%**
Reliģijas:	musulmaņi 47%, pareizticīgie 44%, protestanti 2%, citi 7%**

Ekonomiskie rādītāji

IKP (2010):	148,1 miljards USD*
IKP pieaugums (2010):	7,3%*
IKP uz vienu iedzīvotāju (2010):	9070 USD*
IKP PPP (2010):	196,4 miljardi USD**
IKP PPP uz vienu iedzīvotāju (2010):	12 700 USD**
Eksports (2010):	59,8 miljardi USD*
Imports (2010):	30,8 miljardi USD*
Eksporta partneri (2010):	Ķīna 17%, Itālija 16%, Krievija 9%, Francija 7%, Nīderlande 7%*
Importa partneri (2010):	Krievija 39%, Ķīna 13%, Vācija 6%, Itālija 5%*
Eksporta produkti:	pārsvarā naftas produkti; akmeņogles, metāla izstrādājumi, ķīmiskie produkti, mašīnas un iekārtas, labība, vilna, gaļas izstrādājumi
Importa produkti:	mašīnas un iekārtas, metāla izstrādājumi, pārtikas produkti
Galvenās nozares:	ieguves rūpniecība, mašīnbūve (lauksaimniecības tehnika), elektrotehnika (elektromotori), celtniecības materiālu ražošana
Dabas resursi:	nafta, dabas gāze, akmeņogles, dzelzs rūda, mangāns, hroma rūda, niķelis, kobalts, varš, molibdēns, svins, cinks, boksīti, zelts, urāns, volframs
Ienākošās uzkrātās ĀTI (2010):	81,5 miljardi USD***
Izejošās uzkrātās ĀTI (2010):	16,2 miljardi USD***
Valūta:	Kazahstānas tenge (KZT); 1000 KZT = 3,44 LVL****
Fiskālais gads:	kalendārais gads
Inflācija (2010):	7,1%*
Bezdarba līmenis (2010):	5,8%*
Uzņēmuma ienākuma nodoklis:	20%

Papildus informācija

Tālsarunu kods:	7
Interneta IDL:	.kz

Kazahstāna ir Centrālāzijas valsts, kas ziemeļos robežojas ar Krieviju, austrumos ar Ķīnu, dienvidos ar Kirgizstānu, Uzbekistānu un Turkmenistānu; austrumos ar Kaspijas jūru. Kazahstānā atrodas arī daļa Arāla jūras. Teritorijas ziņā tā ir 9. lielākā valsts pasaulē pēc Ķīnas, Krievijas, Kanādas, ASV, Brazīlijas, Argentīnas, Indijas un Austrālijas. Kazahstānas teritorijas lielāko daļu aizņem tuksneši (44%) un stepes (26%). Meži aizņem 14%

* Агентство Республики Казахстан по статистике - <http://www.stat.kz>

** Central Intelligence Agency - <https://www.cia.gov/>

*** Национальный Банк Республики Казахстан - <http://www.nationalbank.kz>

**** Latvijas Bankas noteikto ārvalstu valūtu kursu vidējā vērtība (latos) 2010. gadā, www.bank.lv

Kazahstānas teritorijas. Valsts ir bagāta ar iekšējiem ūdeņiem – Kazahstānā ir 8500 upju un 48000 ezeru. Garākās Kazahstānas upes ir Irtiša, Esila, Urāla un Sirdarja. Lielākie ezeri ir Kaspijas jūra, Arāla jūra un Balhašs. Ir kontinentāls klimats. Vidējā gaisa temperatūra janvārī Astanā ir -18°C , Almatī -8°C , jūlijā Astanā ir $+20^{\circ}\text{C}$, Almatī $+22^{\circ}\text{C}$.

Kazahstāna ir bagāta ar dabas resursiem, tā ieņem 1. vietu pasaulē pēc volframa un 2. vietu pēc fosfora un hroma rūdas krājumiem. Valstī ir 14 perspektīvi naftas baseini (pagaidām ir izpētītas tikai 160 atradnes). Valstī ir arī lieli zelta un ogļu krājumi.

Kazahstānas tautsaimniecības pamatā ir dabas resursi, transporta pakalpojumi un naftas eksports.

Kazahu nācija ir veidojusies no tjurku valodā runājošiem stepju nomadiem, kuri XIII gs. otrajā pusē, sabrūkot Zelta ordai, izveidoja Nogajas ordu. Tā 1465.g. pilnībā atdalījās no mongoļu impērijas un nostiprinājās starp Ču (krievu Чy; kazahu Шy) un Talasa upi. Taču sava līdera Kasim-hana vadībā viņi drīz vien izveidoja plašu impēriju.

Krievijas un krievu ietekme Kazahstānā nostiprinājās 18. gs sākumā, kad šajā teritorijā nomitināja ukraiņu un krievu kolonijas. Pēc Krievijas cara dekrēta no 1889. gada līdz 1914. gadam vairāk nekā miljons slāvu zemnieku (krievi un ukraiņi) un Pievolgas vāciešu pārcēlās uz dzīvi Kazahstānas ziemeļu stepēs. Saspīlējums starp dažādām tautām, ko veicināja agrārais jautājums un musulmaņu iesaukšana militārajā dienestā, noveda pie kazahu sacelšanās 1916. gadā. Kazahi uzbruka kolonijām un nogalināja daudzus eiropiešu kolonistus. No cara valdības sekoja represijas, izsūtot aptuveni 300 tūkst. kazahu uz tagadējo Ķīnas provinci Šindzjanu.

1917. gadā kazahu vadonis Ali Khan Bookei no jaunizveidotās padomju varas pieprasīja Kazahstānas autonomiju un izveidoja īslaicīgu nacionālu valdību. No 1919. gada līdz 1920. gadam Sarkanā armija sakāva kontrrevolucionārās krievu karaspēku daļas, kas bija aizbēgušas uz Kazahstānas stepēm, un okupēja Kazahstānu. 1920. gadā tika proklamēta Kirgīzijas Padomju sociālistiskā autonomā republika, kas vēlāk kļuva par vienu no Padomju Savienības republikām. Sedentarizācijas politika (nomadu sadzīšana ciemos) un zemju nacionalizācija iznīcināja kazahu kultūru un dzīves veidu. Simtiem tūkstošu iedzīvotāju tika nogalināti vai emigrēja uz Ķīnu. Staļina laikā Kazahstānā atradās vairākas GULAG nometnes, uz kurām lielā skaitā deportēja dažādu tautību cilvēkus. 1954. gadā Hruščova valdība sāka īstenot neapgūto zemju programmu, lai strauji palielinātu apstrādāto lauksaimniecības zemju platības Rietumsibīrijā un Kazahstānā. Lai to panāktu uz Kazahstānu devās vairāk nekā divi miljoni krievu. Krievu imigrācija samazināja kazahu īpatsvaru iedzīvotāju kopskaitā (1962. gadā 29%).

Padomju Savienībā Kazahstāna atradās stratēģiski izdevīgā vietā, tādēļ tā kļuva par nozīmīgu militāro un kodoltehnoloģiju centru. Semejas apgabalā iekārtoja kodolenerģijas laboratorijas un veica kodolieroču izmēģinājumus. Kosmosa izpētes vajadzībām Kazahstānā ierīkoja Baikoniras kosmodromu, kas ir lielākais pasaulē.

Pēc PSRS sabrukuma 1991. gada 16. decembrī Kazahstāna proklamēja valsts neatkarību.

Kazahstāna administratīvi iedalās 14 apgabalos un 3 īpašas nozīmes pilsētās, tās ir Astana, Almati un Baikonira.

1997. gadā par valsts galvaspilsētu kļuva Astana, kas atrodas

tuvāk valsts centrālajai daļai. Bijusī galvaspilsēta Almati atrodas Kazahstānas pašos dienvidos. Iedzīvotāju blīvums valstī ir mazāks par 5,5 iedz./km². Vairāk nekā puse iedzīvotāju dzīvo pilsētās (2007. gadā 52,9%). Kazahstānas galvaspilsētā Astanā dzīvo ap 600 tūkst. iedzīvotāju. Kazahstānas iedzīvotāju etniskais sastāvs ir daudzveidīgs. Kazahi veido aptuveni 53% no iedzīvotāju kopskaita. Kazahi lielākoties apdzīvo ekonomiski vājāk attīstītos valsts dienvidu apgabalus. No 1997. gada kazahu skaits ir palielinājies augstās dzimstības, kazahu imigrācijas un krievu emigrācijas dēļ. Lielākā daļa pilsētās dzīvojošo kazahu ir pārkrievojušies un vairs nerunā dzimtajā valodā. Pretēja situācija ir laukos, kur vairums runā kazahu valodā. Pagājušajā gadsimtā kazahu valodas alfabēts ir mainījies trīs reizes: līdz 1926. gadam

bija arābu alfabēts, pēc tam latīņu alfabēts, bet no 1939. gada padomju režīms uzspieda kirilicu.

Krievi veido 30% no iedzīvotāju kopskaita un apdzīvo pārsvarā industriāli attīstītos valsts ziemeļus. Liels skaits krievu dzīvo pilsētās, īpaši Almati, kur tie veido lielāko iedzīvotāju daļu. Pēdējos gados daudz krievu, ap 1,3 milj., ir pametuši Kazahstānu un apmetušies uz dzīvi Krievijā.

Kazahstānā aptuveni 47% ticīgo ir musulmaņu sunnīti un 44% pareizticīgie. Tomēr lielākai daļai kazahu musulmaņu ir maza izpratne par islāmu un korānu, tie neievēro arī ramadānu. Kazahstānas vispārējā islamizācija noslēdzās tikai 19. gs sākumā. Visnozīmīgākie islāma popularizētāji bija tatāru mullas, kas klejoja no viena kazahu ciema uz otru un sludināja īpašu sūfisma virzienu. Tomēr šis islāma novirziens neguva lielu atsaucību vietējās ciltīs, kuri praktizēja šamanismu. Mūsdienās Kazahstāna ir laicīga valsts, tās konstitūcija paredz baznīcas nošķirtību no valsts.